

J A A R B O E K

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

Commissie van Redactie:

Dr. H. ENNO VAN GELDER (Voorburg)

Dr. A. GORTER (Bilthoven)

Dr. J. W. A. VAN HENGEL (Utrecht)

Dr. A. N. ZADOKS-JOSEPHUS JITTA (Amsterdam)

XL 1953, tweede gedeelte

AMSTERDAM

UITGAVE VAN HET GENOOTSCHAP

1953

KORTE BIJDRAGEN

Karolingische solidi

De vroeg-Middeleeuwse numismatiek trekt de laatste jaren sterk de aandacht. Het is dan ook zeer verheugend, dat het Kon. Penningkabinet op dit gebied — reeds uitstekend in de verzameling vertegenwoordigd — twee belangrijke aanwinsten weet te boeken; beide stukken zijn speciaal voor Nederland van belang. Het zijn een solidus van Lodewijk de Vrome en een Friese imitatie daarvan.

De laatste behoort tot een merkwaardige groep, door Mr. Boeles in zijn standaardwerk over Friesland uitvoerig besproken¹⁾. Vervolgens wijdde prof. Grierson in het Jaarboek²⁾ een gedetailleerde studie zowel aan de solidi van Lodewijk als aan de imitaties, waarin hij tevens een catalogus geeft van alle hem bekende exemplaren. Volgens Grierson liet Lodewijk de Vrome deze solidi slaan ter ere van zijn kroning in 816 uit goud, dat hij als tribuut uit Beneventum ontving; als muntplaats oppert hij Aken. In aansluiting aan dit belangrijke artikel publiceerde kort daarop Hävernick³⁾ twee merkwaardige — zo niet onbekende dan toch vergeten — goudstukken van Karel de Grote, volgens het omschrift in Dorestad geslagen. Hij weet waarschijnlijk te maken, dat ook de solidi van Lodewijk daar en niet in Aken zijn geslagen. Minder overtuigend zijn zijn bezwaren tegen het feit van een zeer speciale emissie bij de kroning.

Van de solidi van Lodewijk de Vrome (13 in getale) onderscheidt Grierson 4 typen. Het nieuw verworven stuk behoort kennelijk tot het 4e type (pl. VIII, 1; 4,36 g). Van de zes exemplaren, die Grierson hiervan geeft, zijn hem drie slechts uit veilingcatalogi bekend. In de verzameling van het Kabinet ontbraken tot nu toe deze solidi ten enentmale.

De Friese imitatie behoort tot Grierson's type V, op één uitzondering na alleen bekend uit de muntvondst van Delfzijl. Het stuk (pl. VIII, 2; 3,885 g) is niet te identificeren met een van de door Wigersma afgebeelde stukken, maar daar verscheidene in de handel zijn terecht gekomen, blijft toch de herkomst uit deze vondst zeer waarschijnlijk. Tezamen met dit stuk is een soortgelijke solidus te voorschijn gekomen, die thans in particulier bezit is overgegaan (pl. VIII, 3; 4,01 g). Het type Delfzijl was nog niet in het Kabinet vertegenwoordigd. Of deze imitaties in Dorestad zelf of elders zijn vervaardigd, blijft vooralsnog een open vraag.

¹⁾ Mr P. C. J. A. Boeles, *Friesland tot de elfde eeuw. Zijn voor- en vroege geschiedenis*. Tweede druk ('s-Gravenhage 1951) blz. 420-30.

²⁾ Ph. Grierson, *The gold solidus of Louis the Pious and its imitations*. *Jaarboek* 1951, blz. 1 vv.

³⁾ W. Hävernick, *Karolingische Goldprägung*. *Hamburger Beiträge zur Numismatik* 6/7 (1952/53), blz. 55 vv.

Onbekende Middeleeuwse munten

1. *Heerlijkheid Anholt*

Vz. schild met klimmende leeuw; omschrift + MO - NETA AN
- HOLTEN

Kz. lang gevoet kruis; omschrift MON - ETAA - HOL - TENS
 $\frac{1}{4}$ groot, Z. 0.48 g (afgesleten); Pl. VIII, 5.

Dit stuk is vroeger vermoedelijk in de omgeving van Dokkum gevonden, en is in 1953 door ruil in het Kon. Penningkabinet gekomen.

De toeschrijving aan de heerlijkheid Anholt aan de Gelderse grens is zeker, blijkens het omschrift der Kz. (dat van de Vz. is zeer onduidelijk). Een muntheer wordt echter niet vermeld, zodat voor de datering slechts van algemene overwegingen uitgegaan kan worden. Het muntje hoort tot een grote groep van $\frac{1}{4}$ groten met een leeuw, die door talrijke Oost-Nederlandse en West-Duitse heren in het midden van de 14e eeuw in omloop zijn gebracht. Een overzicht van de typen gaf indertijd de vondst van Kaiserswerth¹⁾, die 27 stuks opleverde. Voorbeeld voor de gehele serie zijn waarschijnlijk de $\frac{1}{4}$ groten van Reinald III van

Gelre (ca. 1350), die zelf weer op Vlaamse voorbeelden teruggaan. De Gelderse stukken hebben evenals de meeste imitaties een leeuw in het veld; de leeuw op schild van het hier behandelde stuk van Anholt komt verder alleen op enkele exemplaren van heer Jan van Kuinre en van heer Reinald II van Koevorden voor, die even moeilijk te dateren zijn: 3e kwart van de 14e eeuw.

Voor het Anholtse stuk komen we dus slechts tot een vage datering tussen 1350 en 1375. De keuze blijft open tussen heer Frederik en heer Steven van Zuilen, beide heer van Anholt in deze periode. Van laatstgenoemde is een imitatie van een Gelderse plak bekend, van de eerste twee imitaties van Brabantse munten²⁾. Wellicht verdient toeschrijving aan Steven dus de voorkeur.

2. *Bisdom Utrecht, David van Bourgondië*

Vz. wapen van de bisschop in het veld; omschrift (schildje van het Sticht) *MONETA EPI' TRAIECTENSIS'*

Kz. lang versierd kruis, in hoeken: stip, leeuwjtje, stip, lelie, in hart lelie, omschrift *FIAT M - ISERIC - OR TVA - DOMIN*

Groot, Z. 1.88 g.

Het stuk behoort kennelijk tot dezelfde serie als de groten van 1492 (van der Chijs 19, 38 en 39), vertoont echter kleine afwijkingen: de vulling van de hoeken en het hart van het kruis is gewijzigd. Een lelie in het hart is reeds bekend van de halve groot van der Chijs 19, 41. Merkwaardiger is de vervanging van een leeuw en een lelie door stippen. Deze wijziging loopt nl. volkomen parallel met die op de munten van Philips de Schone voor de Bourgondische Nederlanden, die voor de hele serie het voorbeeld waren. Ook daar werd in 1493, in verband met een wijziging van het sleischattarief de hoekvulling in dezelfde zin gewijzigd. De afhankelijkheid van het Utrechtse muntwezen gaat in deze jaren dus wel heel ver, al is niet na te gaan of ook hier een sleischatwijziging de aanleiding was of alleen de wens de overeenkomst in type zover mogelijk door te voeren.

3. *Bisdom Utrecht, David van Bourgondië*

Vz. wapen van de bisschop in het veld; omschrift: . . . DAVID
DE BVROVN EPS TRA

Kz. schild van het Sticht rustend op lang gevoet kruis, om-
schrift SIT N - OMEN - DNI B - ENED

$\frac{1}{2}$ groot, Z. 0.95 g; Pl. VIII, 6.

Dit stukje werd niet lang geleden te Bolsward gevonden en is aan het Kon. Penningkabinet geschonken. Bij de tegenwoordige stand van de kennis van de munten van bisschop David is het vrijwel onmogelijk een juiste datering te geven. Er zijn zo talrijke emissies geweest van Utrechtse munten van Bourgondische typen, die alle in details verschillen (titulatuur, omschriften, munt- en emissietekens), dat een ordening nog niet gelukt is. Jammer genoeg is op dit nieuwe exemplaar het muntteken onleesbaar, misschien hoort het bij de stuiver van der Chijs, 19, 43, waarop echter de naam van David niet wordt vermeld.

H. E. v. G.

¹⁾ *Berliner Münzblätter* 1910, blz. 485 vgl.

²⁾ Th. Roest, *Die Münzen der Herrschaft Anholt*, in *Tijdschrift Munt- en Penningkunde* 1895, blz. 167 vgl.

Nogmaals de zg. vondst van Roermond

Vijf jaar geleden beschreef ik¹⁾ drie partijen, die volgens de verkregen inlichtingen uit een grote vondst bij Roermond afkomstig zouden zijn. Het toen reeds bestaande vermoeden, dat de vondst niet volledig was, is inmiddels tot zekerheid geworden: een vierde partij onmiskenbaar uit dezelfde bron afkomstig, werd in 1953 ten onderzoek aangeboden. Tevens kwam vast te staan, dat nog een vijfde gedeelte ontbreekt en dat de gehele vondst niet uit Roermond, doch uit Arnhem afkomstig is. Naast de 144 reeds beschreven stukken, zijn er thans weer 43 bekend geworden; vermoed mag worden, dat nog ongeveer 50 stukken ontbreken. De totale vondst zou dan uit ca. 240 munten bestaan hebben.

Het nieuwe gedeelte bestaat uit dezelfde muntsoorten als de vorige partijen: voor datering en algemene karakterisering leveren

zij geen nieuwe gezichtspunten. Wel bevatte ook deze partij weer twee geheel onbekende munten, die een afzonderlijke beschrijving verdienen.

Groot van Eleonora van Gelre (1343—1353), type als de Voogt 4,8), doch omschreven op Kz., buiten: + ALIANORA : DVCISSA : GELR' (evenals op de Vz.); binnen + MONETA : DE : ARNE.

Botdrager van de stad Groningen (Pl. X, 7)

Vz. zittende gehelmde leeuw, helmteken adelaar, omschrift
MONETA : DEI : GRACIA : IN : GRONIENSIS

Kz. versierd kruis binnen twee omschrift, buiten: + BENEDICTVS : QVI : VENIT : IN : NOMINE : DOMINI, binnen: + MONETA (blad)
GRONIENSIS.

Deze plak is een kennelijke imitatie van de plakken van hertog Eduard van Gelre, zelfs de formule Dei Gracia, die hier zinloos is, is aan de titel van de Hertog ontleend. Het was tot nu toe geheel onbekend, dat de stad Groningen dergelijke stukken geslagen heeft. Vondst en type dateren deze emissie op omstreeks 1370, in dezelfde tijd dus als de ook naar Gelders voorbeeld geslagen plakken van Koevorden en Kuinre. Waarschijnlijk stamt het stuk uit dezelfde jaren als de reeds bekende Groningse stukken van het type van de Tourse groot (van der Chijs 8, 5—6), die met dergelijke West-Duitse exemplaren samenhangen en thans met iets meer zekerheid ook omstreeks 1370 gedateerd kunnen worden. De Groningse munt, die in de 15e eeuw een zo eigen karakter heeft, is begonnen op dezelfde wijze als de omringende adellijke ateliers met serviele nabootsingen van bekende soorten.

H. E. v. G.

¹⁾ *Jaarboek 1948*, blz. 57.

²⁾ W. J. de Voogt, *Bijdragen tot de Numismatiek van Gelderland* (1867).

Monnayage d'Engelbert de Clèves, évêque d'Utrecht

A propos de l'évêché d'Utrecht, Arthur Engel et Raymond Serrure¹⁾ ont écrit ce passage: „Deux coins seulement appartiennent

ment à Engelbert de Clèves, qui, pendant deux ans (1481—1483), fit valoir ses droits ou ses prétentions à l'évêché. Son florin d'or au saint Martin est anonyme et ne porte que les écussons de Clèves et de la famille de La Marck. Sur son double gros de 1482, il se nomme simplement Engelbert(us) de Clivis et de Marka, sans autre qualification".

Présentée ainsi, cette question de numismatique paraît manquer de clarté et soulever un problème qui mériterait d'être élucidé. Ce n'est peut-être pas un simple fait d'histoire monétaire comme il y en a tant d'autres, mais un fait d'une certaine importance politique. Toutefois, l'historien de la monnaie des évêques d'Utrecht, Van der Chijs, quatre siècles après les événements, paraissait n'en connaître aucune péripétie.

Or, il se trouve qu'un historien français, demeuré inconnu des auteurs de l'ouvrage indiqué plus haut, apporte des renseignements qui font entrevoir la vérité.

Thomas Basin, qui fut évêque de Lisieux (de 1447 à 1474), a écrit une histoire des règnes de Charles VII et de Louis XI²). Au chapitre XXVIII du livre sixième de son ouvrage, Thomas Basin nous fournit sur le monnayage d'Engelbert des éclaircissements que les espèces ne donneraient que si l'on en faisait des essais multiples; et l'on connaît la difficulté de ces enquêtes. Voici en effet les passages essentiels du texte: *monetam novam, argenteos scilicet atque aureos nummos suo nomine, cudi facere aggressus est. Qui cum initio utcumque, pro attributo eis cursu, tolerabiles fuissent, brevi tamen temporis decursu, cui opus huius modi cudendae monetae ab eo commissum exstiterat, tam improbos percussit atque fecit, ut, non modo extra civitatem ubique a cunctis respuebantur, sed in civitate nullus solutionem in talibus nummis acceptare vellet . . . Erant enim, ut aiebant, in tertia parte deteriores in aestimatione justa et valore, pro quo ut currere deberent cudebantur*".

Que ces pièces aient été inférieures d'un tiers à la valeur stipulée, c'est ce que de nombreuses analyses du métal pourraient seules démontrer. Naturellement, tout le monde repoussait ce numéraire

et se refusait à l'accepter pour régler des comptes, non seulement manquera pas d'intéresser nos amis hollandais.

à l'étranger, mais dans la cité même. La question n'est pas sans intérêt et il m'a paru utile d'apporter quelque précision à un passage d'un livre que nous consultons souvent. Il est possible d'ailleurs que la question ait été mise au point par quelque confrère, dans un autre pays. Cependant, je ne le crois pas, car M. Enno van Gelder, le savant conservateur du Cabinet de La Haye, a eu l'obligeance de m'écrire que l'on „ignore presque tout sur cette période de l'histoire monétaire de l'évêché". C'est pour cette raison que je me réjouis d'avoir fait connaître un témoignage qui ne

J'ajoute que, si l'on a pu critiquer parfois Thomas Basin, on peut lui faire confiance pour les faits qui nous occupent ici, car, obligé de quitter la France, il passa plusieurs années dans les Pays-Bas, et mourut à Utrecht, le 3 décembre 1491. Il fut inhumé dans l'église de Saint-Jean d'Utrecht, qui est une église du XIe siècle. La tombe de Thomas Basin a été découverte, en 1948, et on y a trouvé une crosse en bois³⁾.

A. BLANCHET.

¹⁾ *Traité de Num. du Moyen Age*, III (1905), p. 1146.

²⁾ Ed. J. Quicherat, dans la *Collection de la Société de l'Histoire de France*, 3(1857), p. 108—112.

³⁾ Mededeling met toestemming van de schrijver overgenomen uit: *Bull. de la Soc. française de Num.* 9(1954), no. 2.

De straal op de munten van Gronsveld

Op de daalders van Jan van Bronckhorst, heer van Gronsveld komt een straal of bundel stralen voor, waarop de blik van de muntheer gericht is. Een verklaring voor deze merkwaardige voorstelling is noch bij van der Chijs, noch bij Wolters te vinden¹⁾.

Schaepkens deelt mede²⁾: „op de graftombe in de kerk van Gronsveld staan de acht kwartieren van Willem van Bronckhorst en Agnes van Bylandt. Achter elke groep is een kleine zon aangebracht". Reeds hij voert voor dit symbool, waarvan hij de betekenis niet kent, ter vergelijking de straal op de munten aan.

Een verklaring voor het blijkbaar meer algemene gebruik van dit teken is wellicht te vinden in een passage bij van Slichtenhorst,

die meedeelt, dat Bronckhorst als een zonnenleen werd beschouwd³⁾. De Bronckhorstse heren van Gronsveld kunnen er dus een eer in gesteld hebben de zon bij hun wapen en op hun munten af te beelden, als teken van de hoge rang van hun leen-goed.

Slichtenhorst gaat dan verder met de mededeling, dat de Bronckhorsten het recht hadden „verheft te worden gelijk de heerlijkheid van Aerssen⁴⁾), te weeten op deze wijze: De Heer gaet zich neder zetten op de merkt, daer een tafel bereyd staet met twee verdeckte schotels, liggende binnen dese schotels een gouden penningh, welken hij opneemt, ende na het luyden van de klock onder 't omstaende volk te grabbel werpt. Niet te min en kunnen sy de hooghe Overigheyd en de maght der Staeten niet t' eenemaal buyten sluyten, welke als de springhader en zon zijn, daer dese beeken en straelen eerst van daen zijn gekomen”.

Of bij deze ceremonie een speciale munt of penning gebezigd werd, blijkt jammergenoeg niet.

J. VAN DAALEN

¹⁾ P. O. van der Chijs, *De munten der leenen enz. van Brabant*, blz. 105, pl. IX, 8 vgl.; J. W(olters), *Recherches sur l'ancien comté de Gronsveld*, Gent 1854.

²⁾ A. Schaepkens, *Notices sur l'ancien comté de Gronsveld*, in *Revue de Belgique* 1856.

³⁾ A. van Slichtenhorst, *Boeken van Gelderse Geschiedenissen* (1654), blz. 75.

⁴⁾ D.i. Arcen (Limburg)

Noot van de redactie: Mr. P. van Schilfgaarde, Rijksarchivaris in Gelderland, deelt mede dat het hem zeer onwaarschijnlijk voorkomt, dat er verband zou bestaan tussen dit symbool van de Gronsveldse tak der Bronckhorsten en het feit, dat Bronckhorst zelf een allodiaal bezit was, dus „alleen aan de zon leenroerig”; het woord zonneleen schijnt trouwens eerst in de 17e eeuw gebruikt te zijn. Volgens hem zou het, waar Gronsveld immediaat was en rechtstreeks onder het Duitse Rijk behoorde, eerder kunnen zijn, dat de zon de keizerlijke genade moest symboliseren.

De eerste Renaissance penning niet van Pisanello?

In de *Rivista Italiana di Numismatica*¹⁾ bestrijdt Patrignani dat de penning van de Byzantijnse keizer Johannes VIII Palaeologus door Pisanello in 1439 gemaakt de eerste Renaissance penning is. Hij poogt aan te tonen, dat Amadio da Milano te Ferrara reeds in 1432 of 1433 een penning maakte van Niccolò III d'Este en

dat Pisanello te Mantua in 1433 of 1434 er een vervaardigde van Gian Francesco Gonzaga.

De argumenten, die hij aanhaalt voor de vroege datering van de penning van Niccolò III zijn weinig steekhoudend: het feit, dat Niccolò III in 1432 zijn nieuwe wapen met de Franse lelies mocht invoeren is geen bewijs, dat deze penning in of kort na dit jaar gemaakt moet zijn, hoogstens, dat hij niet vóór 1432 dateert. Ook de beschrijving van de physionomie als niet ouder dan vijftig jaar is een gewaagde zaak. Aannemelijker lijkt ons wat Hill over deze penning schrijft²⁾, dat dit een waarschijnlijk niet officieel portret zou zijn door Amadio da Milano kort voor of vlak na de dood van Niccolò III in 1441, gebruikt door zijn zonen Lionello en Borso. De weinige gesigeneerde penningen van Amadio da Milano, eveneens van ± 1440 met de portretten van Borso en Lionello d'Este, laten zien dat Amadio da Milano in zijn portretten onder invloed staat van Pisanello; de keerzijden van de penningen tonen meer zijn eigen stijl, die van een goudsmid: vlak en met weinig volume en veel aandacht voor details. Het lijkt ons, dat een dergelijke figuur, die vóór alles zich als goudsmid laat kennen, niet in een hem in wezen niet liggende plastische vorm voor het eerst een portretpenning creëert, zonder een voorbeeld van een ander gezien te hebben. Bovendien is Niccolò III, die volgens tijdgenoten was een „vir pinguis, laetus, voluptati deditus” hier net zoveel geflatteerd is als men aangenaam gevonden zal hebben voor een portret dat aan nabestaanden zal worden geschonken.

Ook de datering van de penning van Gian Francesco Gonzaga in 1433 of 1434 lijkt mij niet juist. Het argument dat deze penning archaisch van type is en bijna naief van conceptie is niet vol te houden. Immers, wanneer we de stilistische ontwikkeling nagaan van Pisanello's werk, dan zien we dat zijn penningen van 1439³⁾ en die van ca. 1441⁴⁾ op de voorzijde een profielportret te zien geven met het omschrift langs de penningrand en dat de keerzijden een typisch schilder-kunstige opvatting vertonen: niet alleen trekt de uit de schilder- en tekenkunst overgenomen sterk perspectivische verkorting de compositie eigenlijk uit elkaar, maar bovendien speelt het landschap, waarin de figuren geplaatst zijn een belang-

rijke rol. De penning van Gian Francesco Gonzaga ¹⁾ daarentegen vertoont een veel meer aan de eisen van de penning aangepaste stijl. Bij de keerzijde zijn de figuren groter en het landschap is eraan ondergeschikt gemaakt, de compositie is afgestemd op het ronde penningvlak, dat beheerst wordt door één grote figuur, die de andere oversnijdt en daardoor het vlak bindt. Bovendien is aan de voorzijde de tekst niet alleen langs de penningrand gezet, maar ook als een horizontale band ter weerszijden van het portret. Deze wijze van tekst plaatsen past Pisanello sinds 1444 ⁶⁾ regelmatig toe, doch daarvóór helemaal niet. Deze penning van Gian Francesco Gonzaga, die Hill dateert tussen 1439 en 1444, zou ik dan ook aan het eind van deze periode willen plaatsen. Stilistisch is het ondenkbaar dat deze penning vóór 1440 geplaatst wordt. Dat Gian Francesco het feestgewaad draagt — een brocaten costume en een grote met bont afgezette hoed — dat hij in 1433 droeg bij het bezoek van keizer Sigismund te Mantua lijkt ons niet bewezen. De „technische onvolkomenheid” van het gietstel — waarvan op de goede reproductie bij Hill niets te zien is — hoeft zeker niet op een vroegere gieting te wijzen!

Al met al blijft voor ons de penning met het portret van de Byzantijnse keizer Johannes VIII Palaeologus van 1439 de eerste Renaissancepenning, waarmee Pisanello de penningkunst in Italië en Europa inaugureerde.

OLGA N. ROOVERS

¹⁾ *Rivista Italiana di Numismatica*, 54/5 (1952/3), blz. 63—75.

²⁾ G. F. Hill, *A corpus of Italian medals of the Renaissance* (London 1930), no. 74.

³⁾ Joh. VIII Palaeologus, Hill no. 19.

⁴⁾ Filippo Maria Visconti, Hill. no. 21.

⁵⁾ Hill no 20.

⁶⁾ Bij de huwelijkspenning van Lionello d'Este, Hill no 32.

Het monogram van Laurens van Teylingen

Lange tijd is deze Noord-Nederlandse penningmaker niet bekend geweest, omdat zijn monogram gelezen werd als T.V.

en hierin de naam T Visser werd gezien (Forrer; Cat. Teyler's Genootschap; Cat. K.P.K.). In de publicaties van van Kerkwijk (*Jaarboek* 1925, blz.-68; 1936 blz. 6) en van Ebeling (*Jaarverslag Ver. v. Penningkunst* 1929) wordt van Teylingen als de maker herkend uit het door hem gevraagd octrooi voor de triumphpenningen.

Maar men blijft het monogram lezen als T.V. of als V.T., zoals onlangs in het artikel van mej. Roovers in het eerste deel van dit jaarboek pag. 31 no. 70 en 71.

Bij nader bestuderen van het monogram is het duidelijk te zien dat dit bestaat uit drie letters, nl. L v T. Onder de lettergroep van de V. en T komt nog de dwarse lijn van de L, waarvan de lengtelijn overeenkomt met de lengtelijn van de letter T.

v. Loon heeft dit reeds duidelijk afgetekend (II 183).

Laurens van Teylingen signeerde dus zijn penningen voor zoverre deze door hemzelf werden uitgegeven met . Opvallend is bij van Teylingen de karakteristieke splijting van de uiteinden der letters in V-vorm. Dit kan een aanwijzing zijn bij het identificeren van andere door hem gemaakte penningen.

VAN ERP

Gerard Hulft door Dirck van Rijswijck

De Amsterdammer Dirck van Rijswijck (1596—1679), meer bekend door zijn inlegwerk van paarlmoer in ebbenhout of toetssteen dan door zijn werk als zilversmid, vervaardigde tussen 1650 en 1655 een klein aantal penningen¹⁾. Het pronkstuk is hiervan wel die met het portret van Gerard Hulft, secretaris van Amsterdam en sinds 1654 directeur-generaal in de Oostindien²⁾.

Dit portret ontstond in 1654 voor het vertrek van Gerard Hulft naar de Oostindien, in hetzelfde jaar waarin Govert Flinck diens portret schilderde³⁾. Bij beide portretten is Gerard Hulft iets naar rechts gewend en draagt hij dezelfde kleding. Bij de penning is het voorhoofd echter lager, de wenkbrauwlijn loopt recht en het haar is krulliger. Van Rijswijck moet het schilderij zeker gezien, zo niet als voorbeeld gehad hebben.

De keerzijde van de penning is voorzien van de inscriptie: „om aen / Agnees Hulfts. / Door uyerlijckce tekenen/ te doen hebben myner / geheugenisse, is deze / penningh haer vereert, / door haer Oom / Gerard Hulft. / 1654". Behalve het exemplaar dat onlangs verworven werd door het Kon. Penningkabinet (pl. VIII, no. 4) is er slechts één ander bekend en wel in het Brits Museum; echter voor zover dit van een afbeelding is na te gaan, slecht gegoten en niet scherp. De onbeholpen ingekraste initialen R P van de keerzijde deden het aanzien voor een portret van Prins Rupert van ca. 1650⁴⁾.

De andere penningen van Van Rijswijck, ter gelegenheid van het beleg van Amsterdam in 1650⁵⁾, ter ere van Maarten Harpertz-zoon Tromp⁶⁾ en ook van Johan Maurits van Nassau van 1655⁷⁾ zijn veel dradiger van stijl en veel overladener dan die van Gerard Hulft; de stijl van dit laatste stuk komt veel meer overeen met die van twee basreliefs van palmhout op toetssteen in de verzameling van het K.O.G.⁸⁾ met het hoge relief tegen de gladde achtergrond. Men zou haast zeggen dat de invloed van Govert Flinck zeer gunstig gewerkt heeft.

O. N. R.

1) Zie *Jaarverslag Kon. Oudheidk. Gen.* 1909, blz. 47, laatste plaat.

2) A.w. laatste plaat afb. C; Dirks, *Repertorium I*, no. 1239.

3) Rijksmuseum Cat. 1920, no. 930.

4) *Medallic Illustrations of the History of Great Britain* (London 1905), pl. XXVIII, 8.

5) v. Loon II 348,3 en 349,1.

6) v. Loon II, 376,4.

7) Cat. K.P.K. 837 (lood) en Inv. 1564 (zilver).

8) *Jaarverslag* 1909, blz. 48, afb. no. 10 en 11.

1

2

3

Karolingische solidi

4

Gerard Hult door Dirck van Rijswijk

5

6

7

Onbekende Middeleeuwse munten